

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Подано загальну характеристику інформаційно-психологічної безпеки як складової національної безпеки України. Проаналізовано поняття національної безпеки, інформаційної безпеки, соціально-психологічної безпеки.

Ключові слова: національна безпека, інформаційна безпека, соціально-психологічна безпека, удосконалення.

Постановка проблеми. В умовах налагодження взаємозв'язків різних держав національна безпека стає складовою загальної світової безпеки, зусиль усіх народів у збереженні миру, демократії, гуманізації сучасних відносин тощо.

Сучасний стан забезпечення національної безпеки України потребує розробки науково обґрунтованої державної політики та стратегії в цій галузі, визначення системи національних цінностей, життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави, визначення зовнішніх і внутрішніх загроз цим інтересам, пошуку ефективних заходів для забезпечення безпеки в усіх її сферах. Важливу роль у ефективності забезпечення національної безпеки держави виконує інформаційно-психологічна безпека як складова національної безпеки України.

Стан дослідження. Питання щодо забезпечення національної безпеки взагалі та окремих її елементів в своїх наукових працях розглядали такі вчені: В.Б. Авер'янов, А.І. Берлач, О.М. Бандурка, Д.Н. Бахрах, В.К. Гіжевський, Є.В. Додін, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.Й. Развадовський, В.О. Шамрай, Х.П. Ярмак та ін. Однак питанню характеристики інформаційно-психологічної безпеки як складової національної безпеки України приділялось, на нашу думку, недостатньо уваги.

Метою статті є аналіз інформаційно-психологічної безпеки як складової національної безпеки України.

Виклад основних положень. Сфера безпеки активно впливає на стан політичної, економічної, духовної та інших складових національної безпеки України. Глибокі соціально-економічні перетворення, що відбуваються останнім часом у нашій країні, потребують не лише проведення скоординованих економічних реформ, спрямованих на

створення ефективних ринкових механізмів, трансформацію відносин власності, розвиток підприємництва, а й посилення захисту прав і свобод громадян, усіх форм власності, інтересів підприємств, установ, організацій та громадських об'єднань від злочинних, інших протиправних зазіхань. За цих умов украй важливий чинний механізм зміцнення національної безпеки, забезпечення особистої безпеки громадян і громадської безпеки [1].

Питання про адекватність системи національної безпеки України реаліям сьогодення залишається невирішеним і у науково-теоретичному, і в практично-політичному аспектах. Причина цього – у недосконалості традиційного соціально-філософського розуміння безпеки з огляду на статику і динаміку змін у суспільстві та неналежну увагу до національної безпеки з боку держави.

Відповідно до визначення поняття «безпека» термін «національна безпека» охоплює як рівноправні складові терміни «державна безпека», «суспільна безпека» та «безпека особистості». Очевидно, що національна безпека – це надзвичайно складна багаторівнева функціональна система, в якій безперервно відбуваються процеси взаємодії та протидії життєво важливих інтересів держави, суспільства та особистості із загрозами цим інтересам – і внутрішніми, і зовнішніми. Як цільова функція цієї системи виступає міра захищеності цих інтересів від загроз. У центрі системи національної безпеки, так само як і її окремих видів, перебувають життєво важливі інтереси держави, суспільства та особистості, сукупність яких і становить національні інтереси. Держава – відкрита соціальна система, що розвивається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

Розвиток держави неможливий без забезпечення її безпеки в усіх сферах, що належать до державної компетенції. Через те найважливішою особливістю соціальної форми розвитку є якнайтісніший зв'язок і взаємозалежність між розвитком і безпекою як двома сторонами загального процесу життєдіяльності відкритої соціальної системи.

Національна безпека складається із зовнішньої та внутрішньої.

Зовнішня безпека має два рівні: глобальний і міждержавний. Зовнішня безпека залежить від екологічного, військового, радіаційного, епідеміологічного, кримінального, природного, культурно-морального та інформаційно-психологічного чинників.

Внутрішня – пов'язана із загрозами економічного характеру, наприклад, перетворення ринку на кримінально-монопольний, а також загрозами військового перевороту, витоку інформації, здійснення терористичних актів, виникнення надзвичайних подій соціального, полі-

тичного, психологічного, природного, біологічного й технічного походження, недотримання Конституції та прав людини.

Залежно від джерела походження виокремлюють такі типи загроз: природні (повені, землетруси, бурани, цунамі та ін.); епідеміологічні (епідемії); техногенні (катастрофи, вибухи, пожежі та ін.); політичні; соціальні; економічні; психологічні.

Важливою змістовною складовою національної безпеки є інформаційна безпека. Нині інформація стала тим чинником, який може призвести до значних технологічних аварій, військових конфліктів і поразок у них, дезорганізувати державне управління, фінансову систему, роботу наукових центрів. І що вищий рівень інтелектуалізації та інформатизації суспільства, тим потрібнішою стає надійна інформаційна безпека, оскільки реалізація інтересів, людей та держав дедалі більше здійснюється за допомогою інформатизації. З огляду на те, що під впливом інформаційних атак може цілеспрямовано змінюватися світогляд мораль і окремих осіб, і суспільства в цілому, нав'язуються чужі інтереси, мотиви, спосіб життя, актуалізується аналіз сутності та форм виявів сучасних методів прихованого агресивного впливу, вияву дій, що мають цілеспрямований агресивний характер і які суперечать інтересам національної безпеки, розроблення механізмів протидії їм у всіх напрямках [1, с. 35–38].

Отже, інформаційна безпека суспільства та держави характеризується ступенем їх захищеності, стійкістю головних сфер життєдіяльності щодо небезпечних інформаційних впливів. Інформаційна безпека визначається здатністю нейтралізувати такі впливи. Загальноприйнятим є таке визначення інформаційної безпеки, як стан захищеності життєво важливих інтересів громадян, суспільства та держави в інформаційній сфері [2].

За сутністю інформація може формувати матеріальне середовище життя людини, виконуючи роль інноваційних технологій тощо. Водночас вона може використовуватись як основний засіб міжособистісної взаємодії, постійно виникаючи та змінюючись у процесі переходу від однієї інформаційної системи до іншої

Необхідний рівень інформаційної безпеки забезпечується сукупністю політичних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на попередження, виявлення й нейтралізацію тих обставин, факторів і дій, які можуть зашкодити реалізації інформаційних прав, потреб та інтересів країни і її громадян.

Суб'єкти інформаційної сфери та окремі елементи її інфраструктури можна об'єднати поняттям «інформаційна система», якою за-

безпечується одержання і обробка даних, видача результату або зміна власного зовнішнього стану [3]. Інформаційне суспільство, як і будь-яка система, складається із структурних одиниць. До її складу входять: суб'єкти інформаційних процесів, інформація, призначена для використання суб'єктами інформаційного суспільства, інформаційна інфраструктура, суспільні відносини, які виникають у зв'язку зі створенням, зберіганням, передачею та розповсюдженням інформації [4; 5, с. 5–6]. Метою існування інформаційних систем, що інтегровані до інформаційного суспільства, є зміна в своїх інтересах поведінки інших інформаційних систем або ж підтримання їх поведінки незмінною [6].

Розглядаючи інформаційно-психологічну складову національної безпеки, зазначимо, що під психологічною безпекою розуміємо позитивне самовідчуття людини, її емоційне, інтелектуальне, особистісне та соціальне благополуччя в конкретних соціально-психологічних умовах, а також відсутність ситуацій нанесення психологічної травми особистості та обмеження її прав.

Особливо цікавою є ідея дослідників у сфері інформаційно-психологічної безпеки, проблеми якої розглядають невід'ємно від проблем розвитку [7, с. 233–248]. Система забезпечення такої безпеки неможлива без визначення стратегій розвитку того чи іншого суспільства, без розробки відповідних моделей цивілізаційного розвитку, моделей розвитку культури. Саме таке поєднання може дати позитивний результат у процесі пошуку та виділення негативного інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість.

Психологічну безпеку також розглядають у виді цілісної системи процесів, результатом яких є відповідність потреб, цінностей, можливостей суб'єкта характеристикам реальної дійсності. Різні складові системи можуть виступати як компоненти її розвитку.

Розгляд системи особистої безпеки конкретної людини пов'язаний з вивченням неповторного засобу його реагування на ту чи іншу екстремальну ситуацію. Безпека людини як індивіда – стан, що інтегрує різні рівні психологічної безпеки – психологічну безпеку людини як індивіда, як суб'єкта та як особистості – у контексті життєвого простору.

Порушення особистої безпеки зумовлюється комплексом причин і об'єктивного, і суб'єктивного характеру.

Психологічна складова (підсистема) системи національної безпеки виражається сукупністю індивідуально-психологічних, со-

ціально-психологічних, політично-психологічних, релігійно-психологічних, морально-психологічних, етнопсихологічних та інших чинників.

Соціально-психологічною безпекою можна вважати стан балансу внутрішнього потенціалу суб'єкта та зовнішніх умов. Це обумовлено наявністю гармонійних взаємовідносин, що характеризуються захищенністю, що дозволяє реалізовувати духовно-психічний потенціал суб'єкта у процесі життєдіяльності та зберегти його цілісність [8].

Психологічне самозабезпечення характеризується своїми закономірностями, стратегіями, принципами, засобами та методами організації.

Окрім того, у науковій літературі виділено низку проблем, які виникають у процесі забезпечення інформаційно-психологічної безпеки. Основною проблемою вважається недосконалість основ саме державної політики в цій сфері. Причини цього полягають у загальних уявленнях, які трактують процес забезпечення безпеки через укладені в суспільстві умови формування та розвиток духовної сфери людини та суспільства, через установлені критерії моральності, суспільно допустимі стереотипи поведінки людей та механізми суспільного впливу на порушників установлених правил. Однак саме держава повинна бути залучена до цього процесу через установлення основ публічного права, які б змогли попередити найбільш суспільно небезпечні дії в цій сфері [9].

Підтримуємо думку вчених, що інформаційно-психологічну безпеку можна визначити як стан захищеності інтересів особистості, суспільства та держави, за якого забезпечується неможливість завдання шкоди духовній сфері людини, культурним надбанням суспільства через використання негативних інформаційно-психологічних впливів. Досягнення такого стану можливе лише за умов, які забезпечують вільний доступ до інформації, захист таємниць приватного життя, захист від негативних інформаційно-психологічних впливів. Такий стан дає змогу повноцінно розвиватися, адаптуватися до швидкозмінюваних соціальних умов, відповідно організовуючи свою поведінку й життєдіяльність, задовольняти свої основні потреби з урахуванням інтересів і діяльності інших людей та чинних соціальних інститутів [9].

Висновок. Ефективність забезпечення національної безпеки можлива лише за умови збалансованого існування усіх її компонентів – переважно інформаційно-психологічної безпеки.

Розглянута у статті проблема вельми актуальна, тому потребує подальших наукових дискусій щодо її розуміння та теоретичного і практичного обґрунтування.

1. Административное право и административная деятельность ОВД: учебник / под ред. Л.Л. Попова. – М.: Академия МВД СССР, 1990. – 222 с.

2. Шамрай В.О. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України / В.О. Шамрай [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.crime-research.ru/library/Shamray.htm>.

3. Расторгуев С.П. Информационная война / С.П. Расторгуев. – М.: Радио и связь, 1998. – 415 с.

4. Стрельцов А.А. Направление совершенствования правового обеспечения информационной безопасности Российской Федерации / А.А. Стрельцов // Информационное общество. – 1999. – № 6. – С. 15–21.

5. Шерстюк В.П. Информационная безопасность в системе обеспечения национальной безопасности России: федеральный и региональный аспекты обеспечения информационной безопасности / В.П. Шерстюк // Информационное общество. – 1999. – № 5. – С. 3–5.

6. Беляков К.И. Управление и право в период информатизации / К.И. Беляков. – К.: Изд. «КВЦ», 2001 – 308 с.

7. Лепский В.Е. Информационно-психологическая безопасность субъектов дипломатической деятельности / В.Е. Лепский // Дипломатический ежегодник: сб. статей. – М.: Научная книга, 2003. – С. 233–248.

8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bin/laws/main.cgi?nreg=2>

9. Кучма Л.О. Інформаційно-психологічна безпека: теоретико-методологічні підходи та дискусії / Л.О. Кучма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.crime-research.ru/library>.

Лихачёв С.В. Информационно-психологическая безопасность как составляющая национальной безопасности Украины

Представлена общая характеристика информационно-психологической безопасности как составляющей национальной безопасности Украины. Анализируются понятия национальной безопасности, информационной безопасности, социально-психологической безопасности.

Ключевые слова: *национальная безопасность, информационная безопасность, социально-психологическая безопасность, усовершенствование.*

Lykhachov S.V. Information and psychological security as a component of the national security of Ukraine

The article presents a General characteristic of the informational-psychological security as a part of national security of Ukraine. Analyzes the concepts of national security, information security, socio-psychological security.

Key words: *national security, information security, socio-psychological security of improvement.*